

Тема 10.

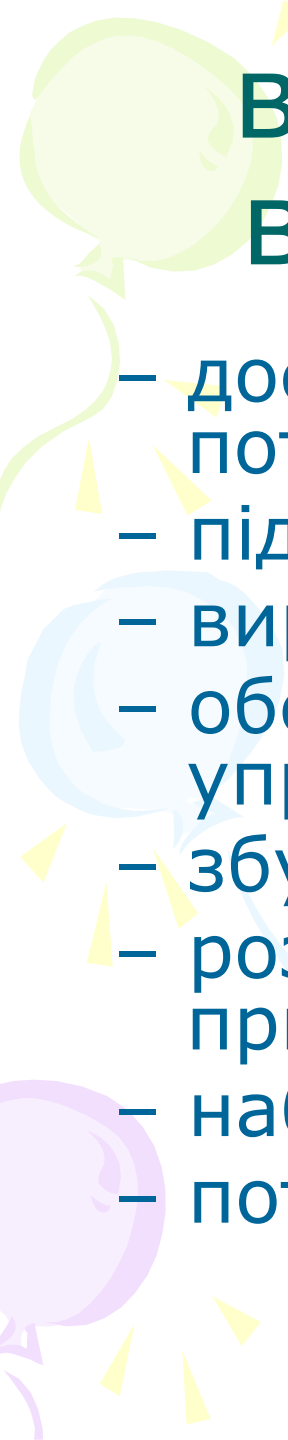
Витрати підприємства та собівартість продукції

- 1. Загальна характеристика витрат на виробництво продукції**
- 2. Класифікація поточних витрат**
- 3. Поняття, види, структура собівартості продукції**
- 4. Калькуляція собівартості продукції**
- 5. Умовно-змінні та умовно-постійні витрати. Точка беззбитковості.**
- 6. Методика аналізу витрат підприємства**
- 7. Шляхи раціоналізації витрат підприємства**

1. Загальна характеристика витрат на виробництво продукції

- **Витрати в економіці** — зменшення економічних вигод в результаті вибуття грошових коштів або іншого майна
- **Витрати виробництва** - (П(С) БО 1) - витрати – зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу

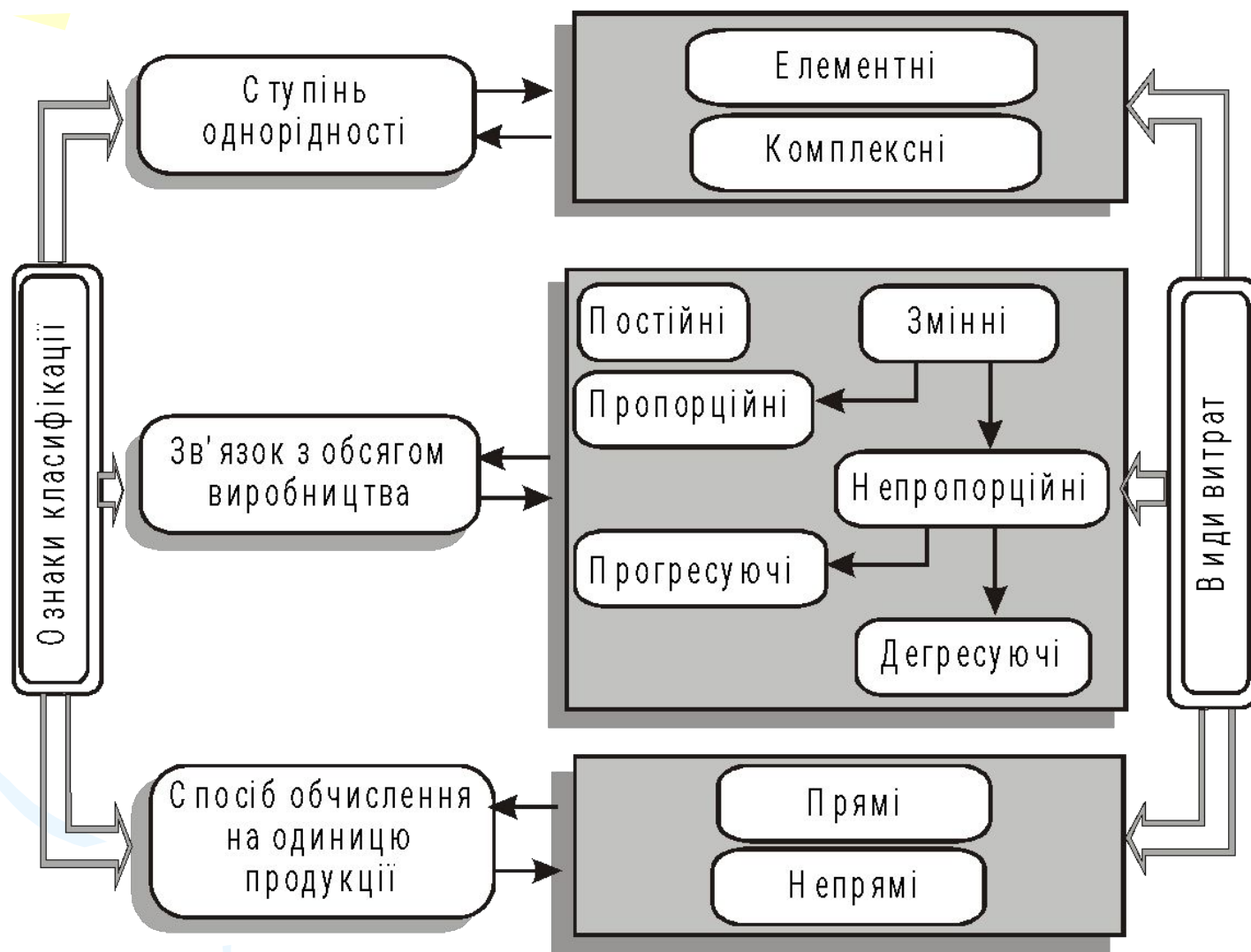
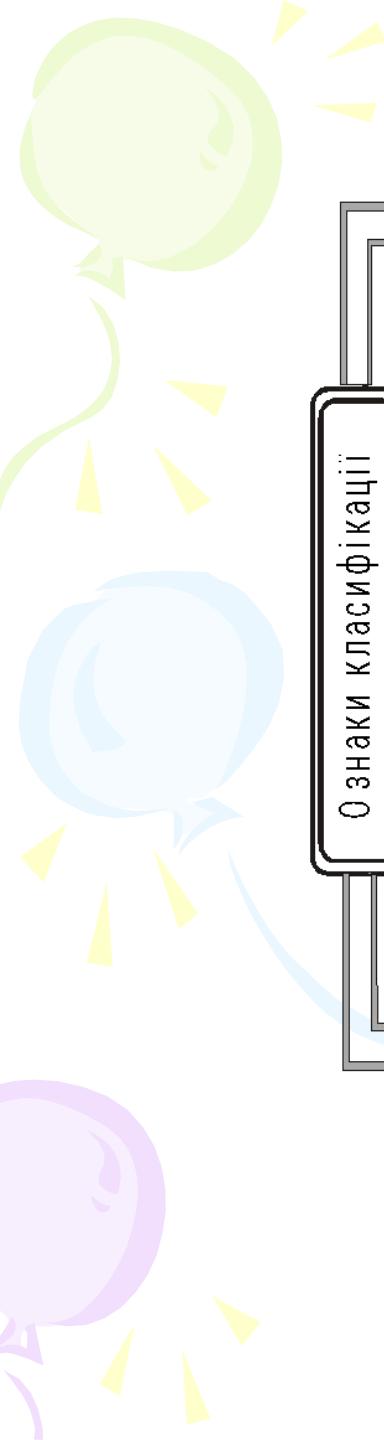
-
- *Собівартість продукції* — це грошова форма витрат на підготовку виробництва, виготовлення та збут продукції.

в собівартість продукції включають витрати на:

- дослідження ринку та виявлення потреби в продукції;
- підготовку й освоєння нової продукції;
- виробництво;
- обслуговування виробничого процесу та управління ним;
- збут продукції;
- розвідку, використання й охорону природних ресурсів;
- набір і підготовку кадрів;
- поточну раціоналізацію виробництва

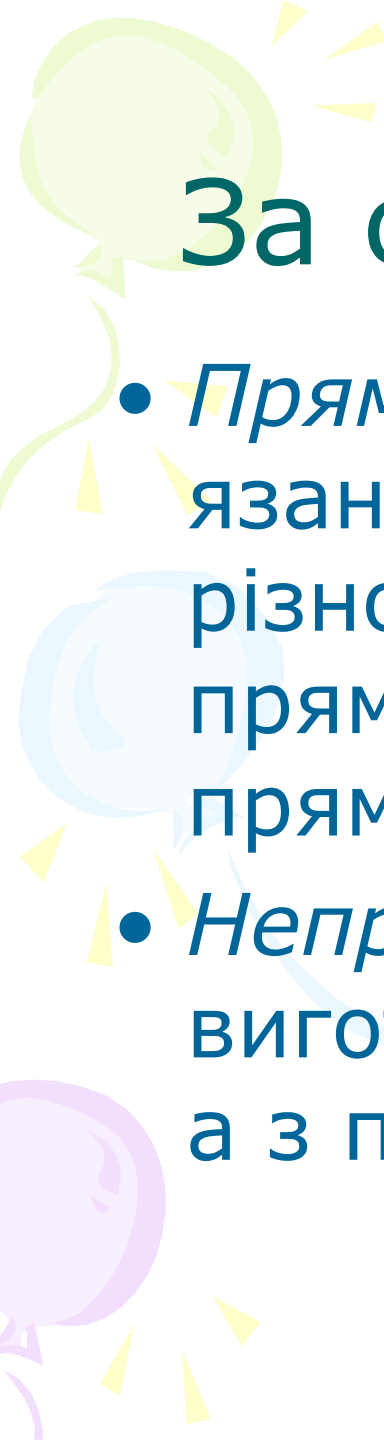
- *Загальні витрати* — це витрати на весь обсяг продукції за певний період. Їхня сума залежить від тривалості періоду й кількості виготовленої продукції.
- *Витрати на одиницю продукції* обчислюються як середні за певний період, якщо продукція виготовляється постійно або серіями.
- *Граничні витрати* характеризують їхній приріст на одиницю приросту обсягу виробництва $c_r = \frac{\Delta C}{\Delta N}$

За ступенем однорідності:

- *Елементні витрати* однорідні за складом, мають єдиний економічний зміст і є первинними.
- *Комплексні витрати* різнорідні за складом, охоплюють кілька елементів витрат.

The background features a stylized sun with yellow rays in the top left corner and three balloons (green, blue, and purple) with yellow rays on the left side. The text is centered and reads:

За способом обчислення:

- *Прямі витрати* безпосередньо зв'язані з виготовленням певного різновиду продукції і можуть бути прямо обчислені на її одиницю прямо.
- *Непрямі витрати* зв'язані не з виготовленням конкретних виробів, а з процесом виробництва в цілому.

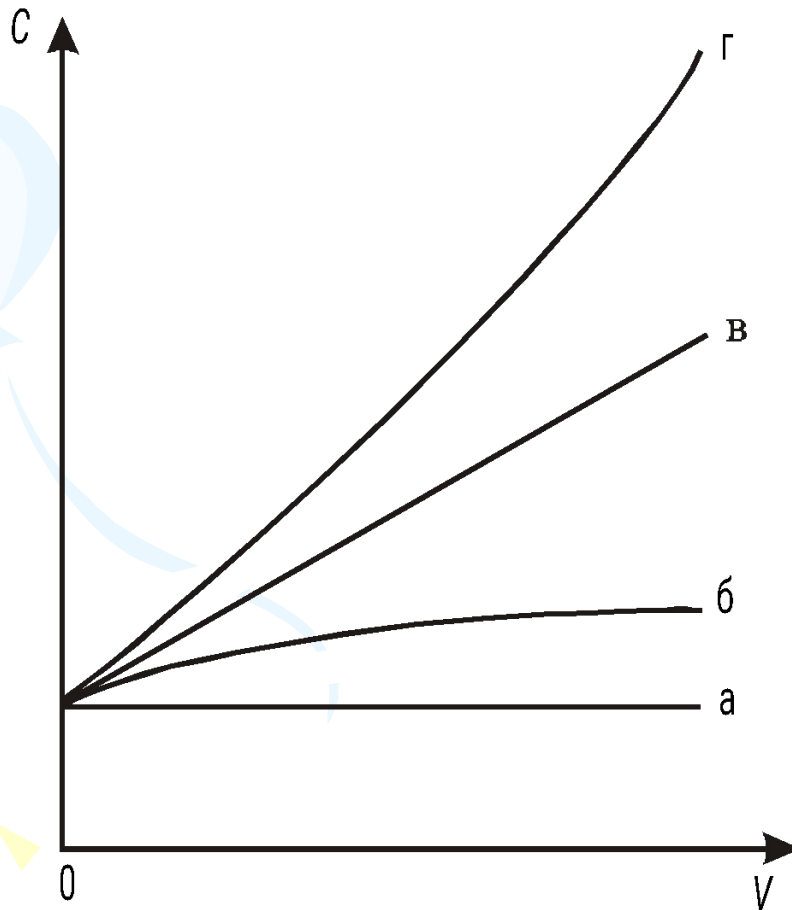

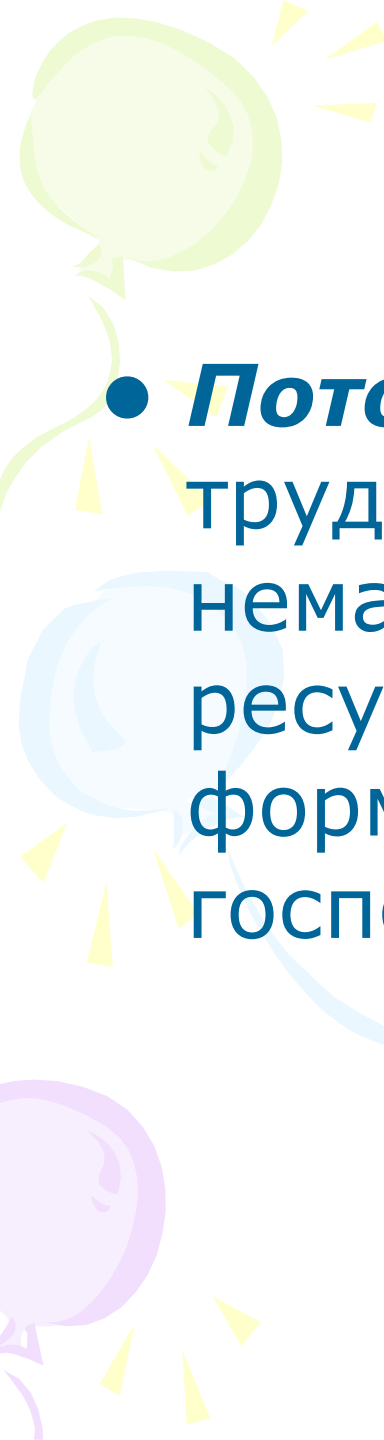
Залежно від обсягу виробництва:

- *Постійні витрати* є функцією часу, а не обсягу продукції. Їхня загальна сума не залежить від кількості виготовленої продукції.
- *Змінні витрати* — це витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виготовленої продукції.
 - Пропорційні
 - Непропорційні (прогресуючі та дегресуючі)

Динаміка витрат (C) залежно від
обсягу виробництва (V):

- а) постійних; б) дегресуючих;
в) пропорційних; г) прогресуючих

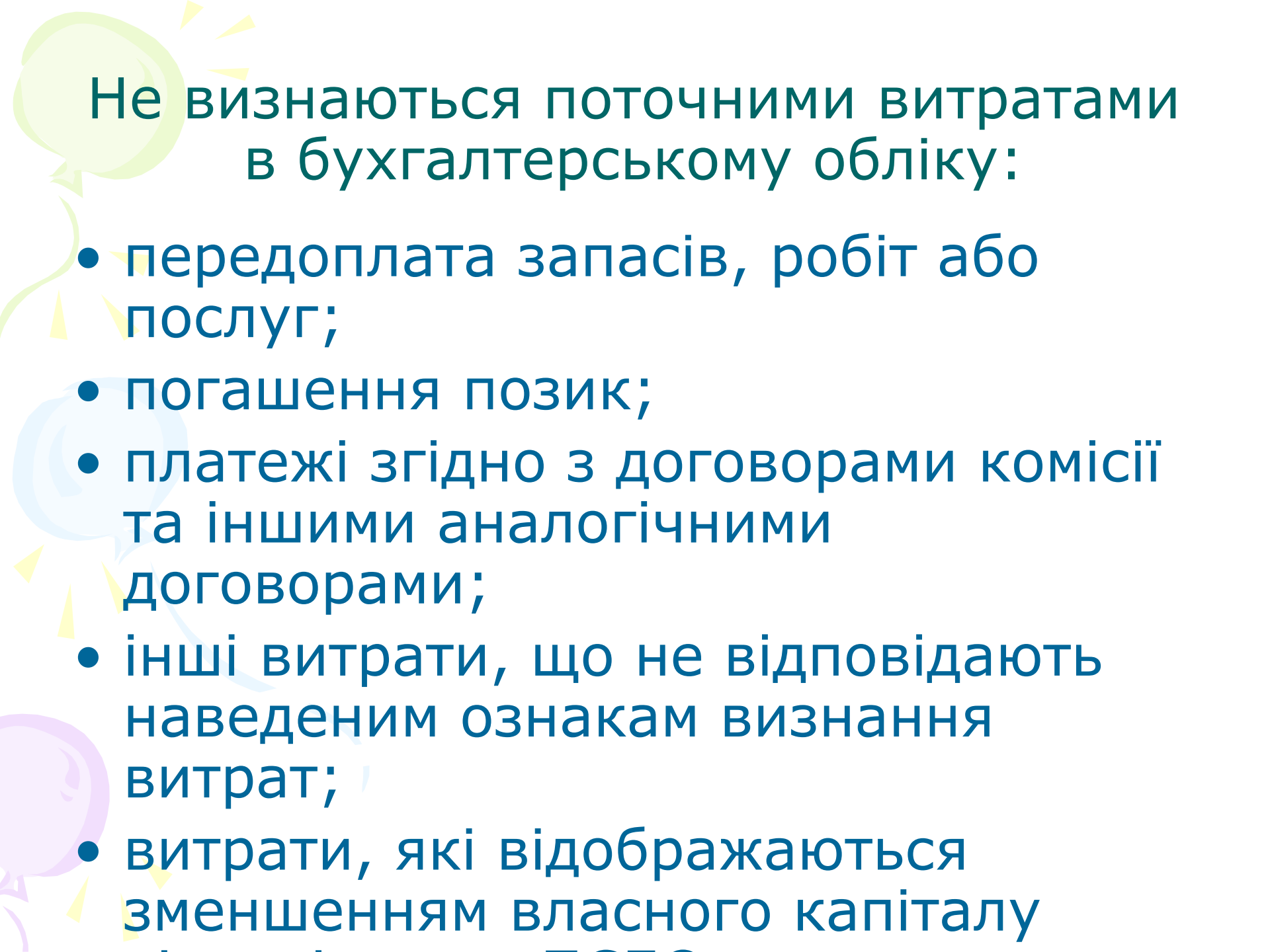

2.Класифікація ПОТОЧНИХ ВИТРАТ

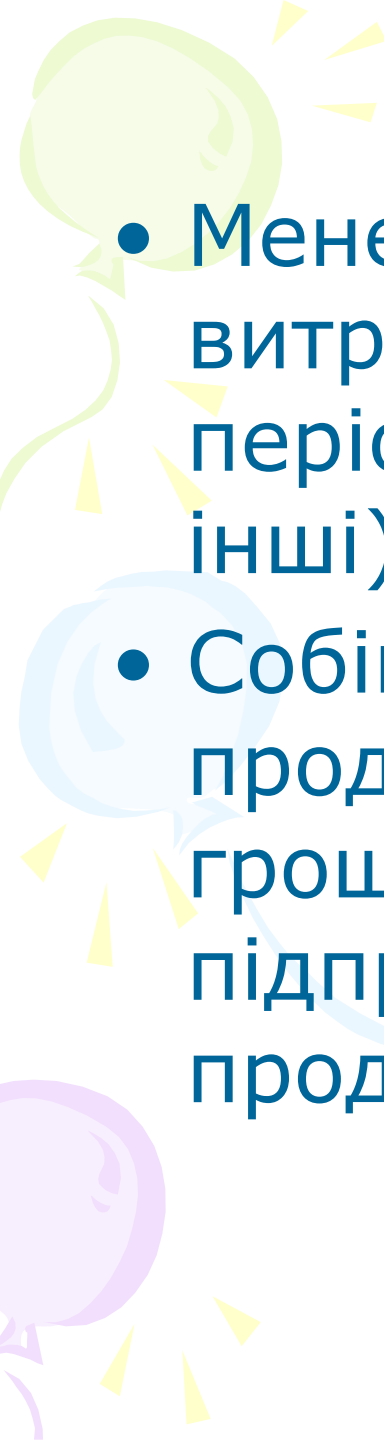
- ***Поточні витрати*** – витрати трудових, матеріальних, нематеріальних та фінансових ресурсів, виражених у грошовій формі, для здійснення поточної господарської діяльності.

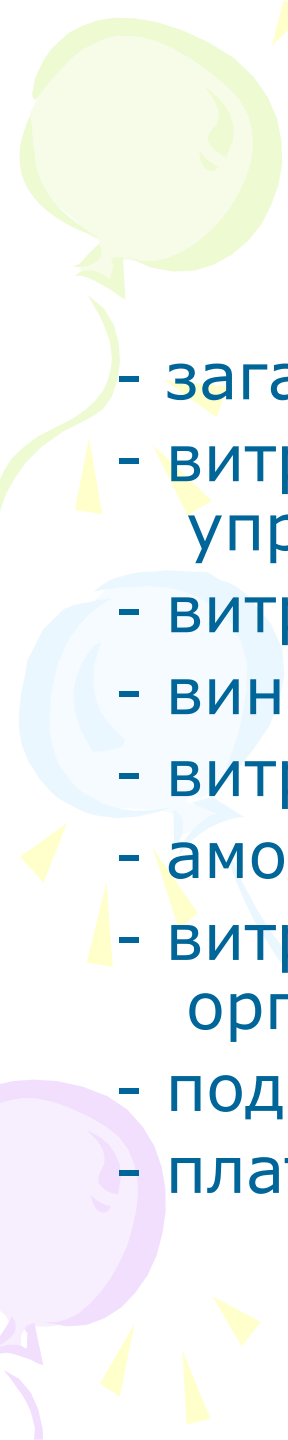

Не визнаються поточними витратами в бухгалтерському обліку:

- передоплата запасів, робіт або послуг;
- погашення позик;
- платежі згідно з договорами комісії та іншими аналогічними договорами;
- інші витрати, що не відповідають наведеним ознакам визнання витрат;
- витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу

-
- Менеджери поділяють поточні витрати на продуктивні та витрати періоду (адміністративні, на збут, інші).
 - Собівартість продукції (витрати на продукцію) становлять виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво продукції.

До адміністративних витрат належать:

- загальні корпоративні витрати;
- витрати на відрядження й утримання апарату управління;
- витрати на утримання основних засобів,
- винагорода за професійні послуги
- витрати на зв'язок
- амортизація;
- витрати на врегулювання суперечок у судових органах;
- податки, збори та інші обов'язкові платежі;
- плата за послуги банку

Витрати на збут (витрати на маркетинг)

- витрати пакувальних матеріалів для готової продукції на складах готової продукції;
- витрати на ремонт тари;
- оплата праці працівникам підрозділів, які забезпечують збут продукції;
- витрати на рекламу і дослідження ринку;
- витрати на передреалізаційну підготовку продукції;
- витрати на утримання основних засобів;
- витрати на транспортування і страхування готової продукції;
- витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;

До інших операційних витрат належать:

- витрати на дослідження і розробки;
- собівартість реалізованих виробничих запасів;
- сума безнадійної дебіторської заборгованості;
- втрати від операційних курсових різниць;
- втрати від знецінення запасів;
- втрати від псування цінностей;
- штрафи, пені;
- витрати на виплату матеріальної допомоги;
- витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;

З. поняття, види та структура собівартості продукції

- **1) технологічна собівартість** - витрати, безпосередньо пов'язані з технологічним процесом виготовлення продукції;

- **2) цехова собівартість ($C_{ц}$)** - витрати цехів з виготовлення продукції, тобто сума технологічної собівартості та цехових витрат.

$$C_{ц} = B_{ос.м.} + ЗП_{осн.р.} + B_{ц}$$

- де $B_{ос.м.}$ – вартість основних матеріалів, грн;
- $ЗП_{осн.р.}$ – заробітна плата основного виробничого персоналу, грн;
- $B_{ц}$ – цехові витрати, грн.

- **3) виробнича собівартість (C_v)** - витрати підприємства на виробництво продукції, тобто сума цехової собівартості, загальногосподарських та інших виробничих витрат і втрат внаслідок браку.

$$C_v = C_{ц} + B_{з.з.}$$

- де $C_{ц}$ – цехова собівартість виробу, грн; $B_{з.з.}$ – загальнозаводські витрати, грн

- 4) **повна собівартість** (C_n) - сума виробничої собівартості і позавиробничих (комерційних) витрат:

$$C_n = C_v + B_{п.в.}$$

де C_v – виробнича собівартість виробу, грн;

$B_{п.в.}$ – позавиробничі витрати, грн.

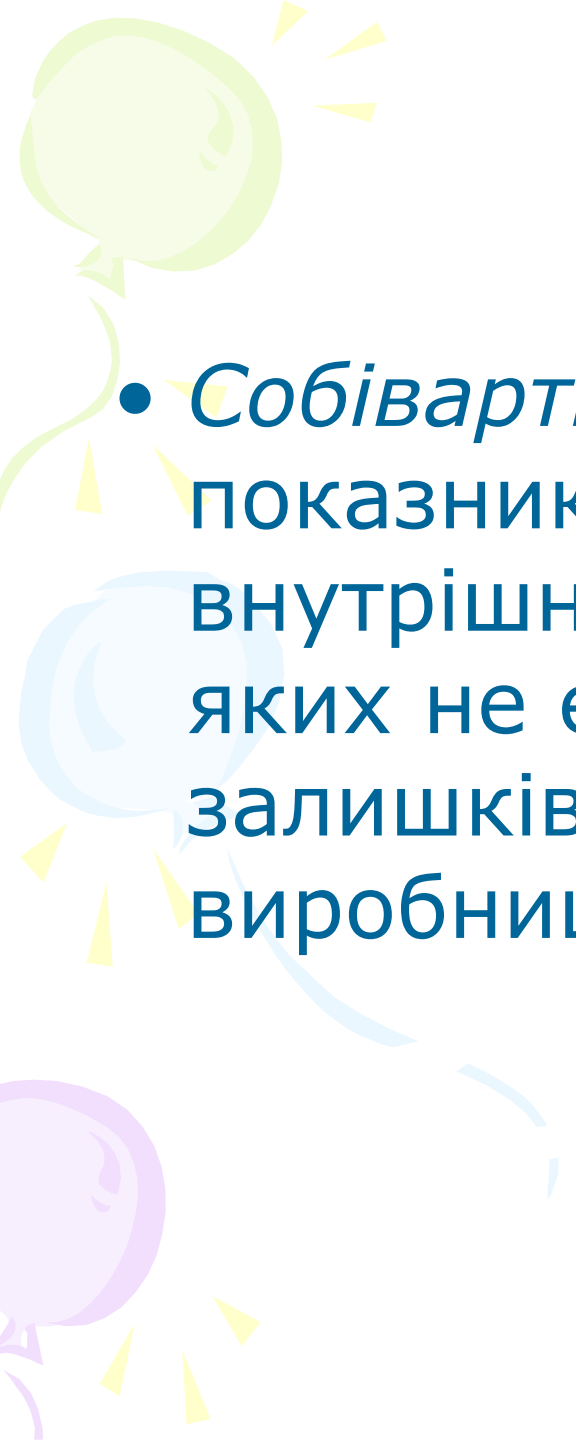
Рис. 11

***На основі аналізу
структури
собівартості
розрізняють:***

- Матеріаломісткі виробництва
- Енергомісткі
- Фондомісткі
- Трудомісткі

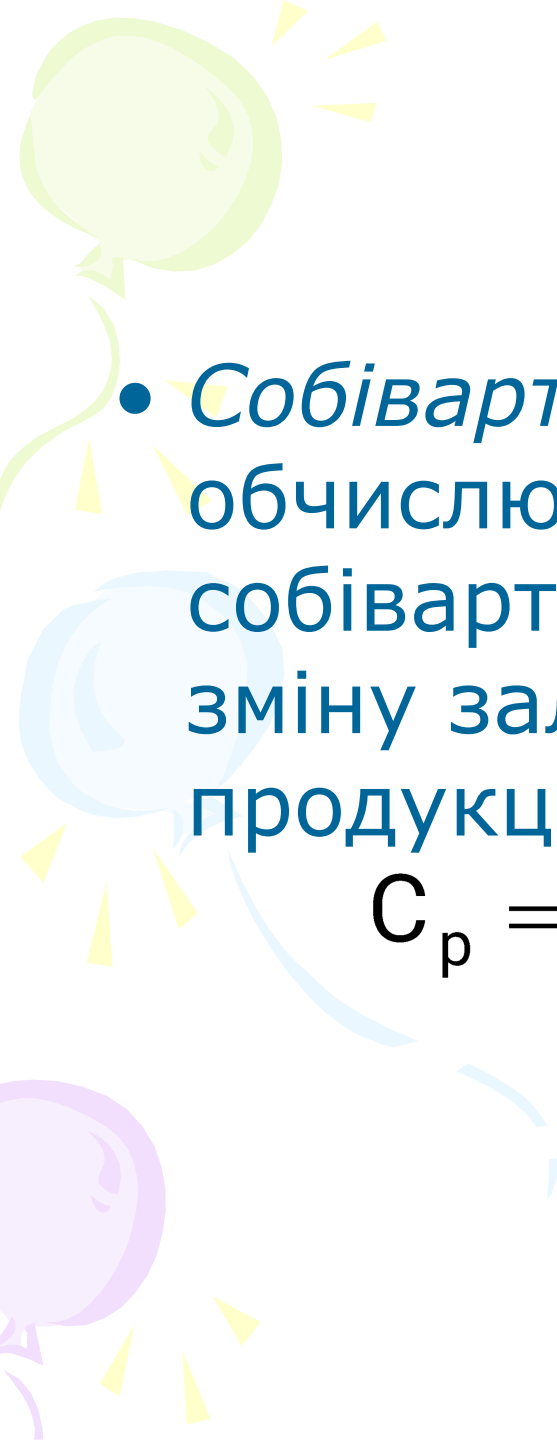
***Собівартість
буває:***

- Нормативна
- Планова
- Фактична
- Кошторисна

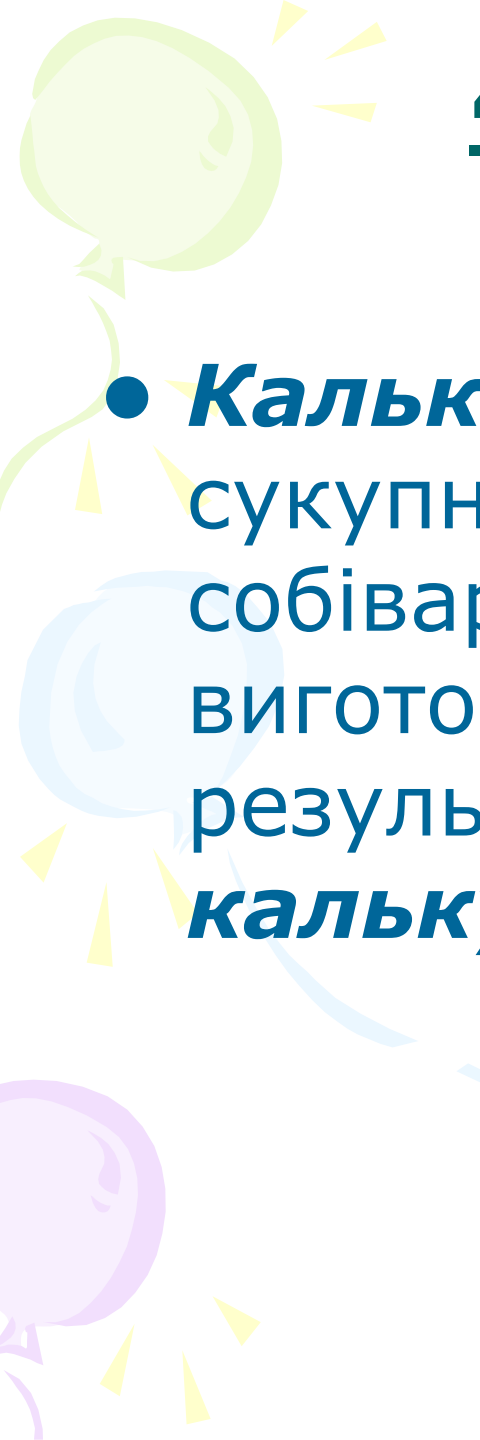
-
- *Собівартість валової продукції* як показник застосовується для внутрішніх потреб підприємств, на яких не є стабільною величина залишків незавершеного виробництва.

- *Собівартість товарної продукції підприємства обчислюється двома основними способами.*
- Перший з них, синтетичний, ґрунтується на кошторисі виробництва.
- Інший спосіб полягає в підсумовуванні попередньо визначеної собівартості окремих виробів

$$C_T = \sum_{i=1}^n C_i N_i$$

-
- *Собівартість реалізованої продукції* обчислюється коригуванням собівартості товарної продукції на зміну залишків нереалізованої продукції.

$$C_p = C_{мп} + (C_{с.п} - C_{с.к})$$

4. Калькуляція собівартості

- ***Калькулюванням*** називають сукупність прийомів вирахування собівартості одиниці продукції, що виготовляється підприємством, а результат цього процесу називають ***калькуляцією***.

Види:

- Планове
- Кошторисне
- Нормативне
- Проектне
- Фактичне (звітне)

1. Вартість основних і допоміжних матеріалів
2. Вартість купованих напівфабрикатів, комплектуючих виробів та послуг
3. Вартість палива і енергії
4. Зарплата основних виробничих робітників
5. Відрахування на соціальне страхування із заробітної плати основних виробничих робітників
6. Амортизація основних фондів та нематеріальних активів
7. Інші витрати

Технологічна собівартість
(1+2+3+4+5+6+7)

8. Загальновиробничі витрати

Цехова собівартість
(1+2+3+4+5+6+7+8)

9. Загальногосподарські витрати
10. Втрати внаслідок технічного неминучого браку

Виробнича собівартість
(1+2+3+4+5+6+7+8+9+10)

11. Позавиробничі (комерційні) витрати

Повна собівартість
(1+2+3+4+5+6+7+8+9+10+11)

Методи калькулювання собівартості

- Попроцесний
- Позамовний
- Нормативний
- Попередільний
- Повирібний
- Подетальний
- Параметричний
- Виключення затрат
- Розподілу затрат

Зарубіжні методи калькулювання собівартості

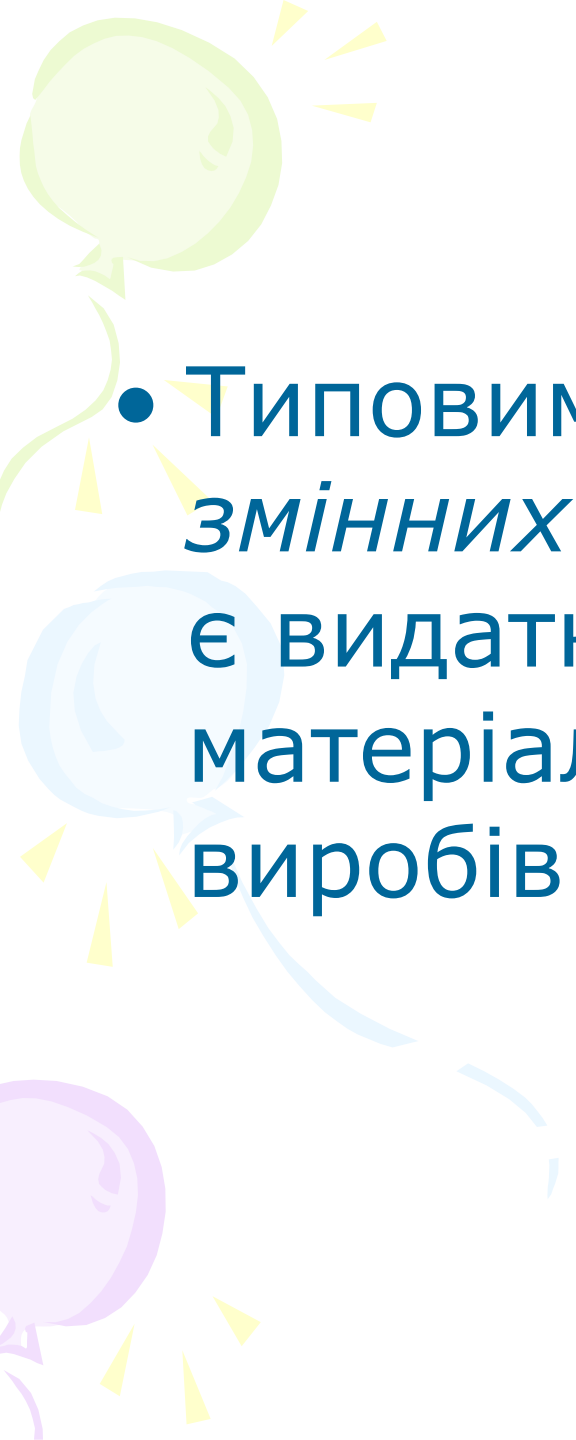
- Система "стандарт-костинг" (*standart costing*)
- Система "директ-костинг" (*direct costing*)
- Система "абзорпшен-костинг" (*absorption costing*)
- Система "марджінал-костинг" (*marginal costing*)

розподілу непрямих витрат:

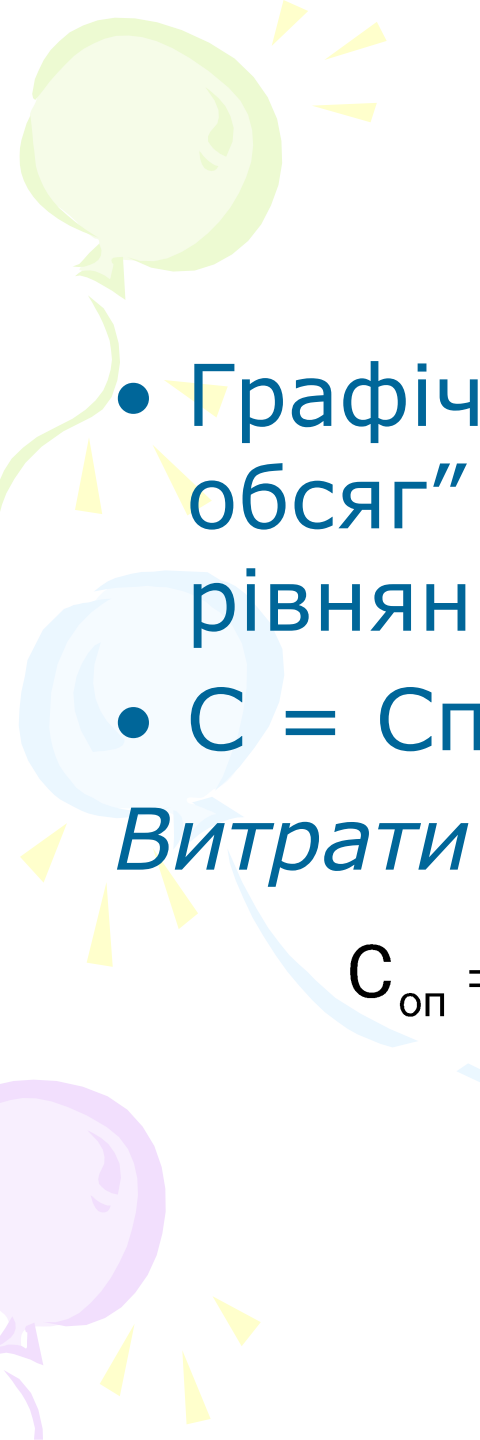
- Пропорційно вазі сировини або виготовленої продукції
- Пропорційно основній заробітній платі виробничих робітників
- Пропорційно вартості обробки
- Пропорційно кількості машино-годин роботи обладнання
- За кошторисними ставками (нормами)
- За коефіцієнтами

5. Умовно-змінні та умовно-постійні витрати. Точка беззбитковості

- Концепція умовно-змінних і умовно-постійних витрат базується на розумінні співвідношення "витрати - обсяг виробництва (випуску)".

-
- Типовим прикладом *умовно-змінних* (пропорційних) витрат є видатки витрачених матеріалів, комплектуючих виробів.

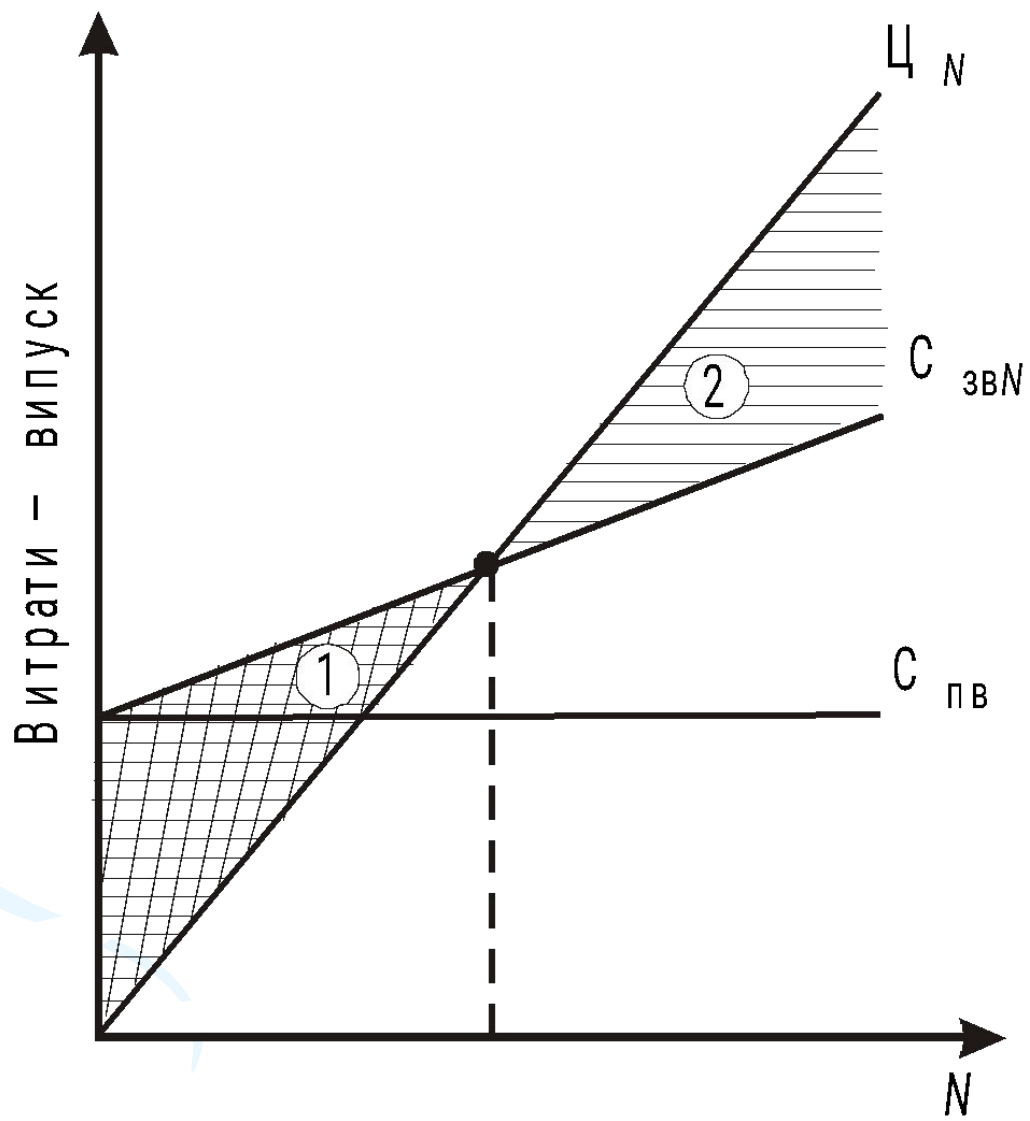
-
- Прикладом *умовно-постійних* витрат може бути орендна плата за приміщення; заробітна плата менеджерів фірми тощо. Такі витрати можуть
 - 1. зростати з часом;
 - 2. змінюватись внаслідок управлінських рішень, з інших причин, але вони не змінюються *прямо пропорційно* до зміни обсягів виробництва.

-
- A decorative graphic on the left side of the slide featuring three balloons: a green one at the top, a light blue one in the middle, and a purple one at the bottom. Each balloon has a string and is surrounded by several small yellow triangular streamers.
- Графічно залежність “витрати – обсяг” може бути описана рівнянням :

- $C = C_{пв} + C_{зв} * Q$

Витрати на одиницю:

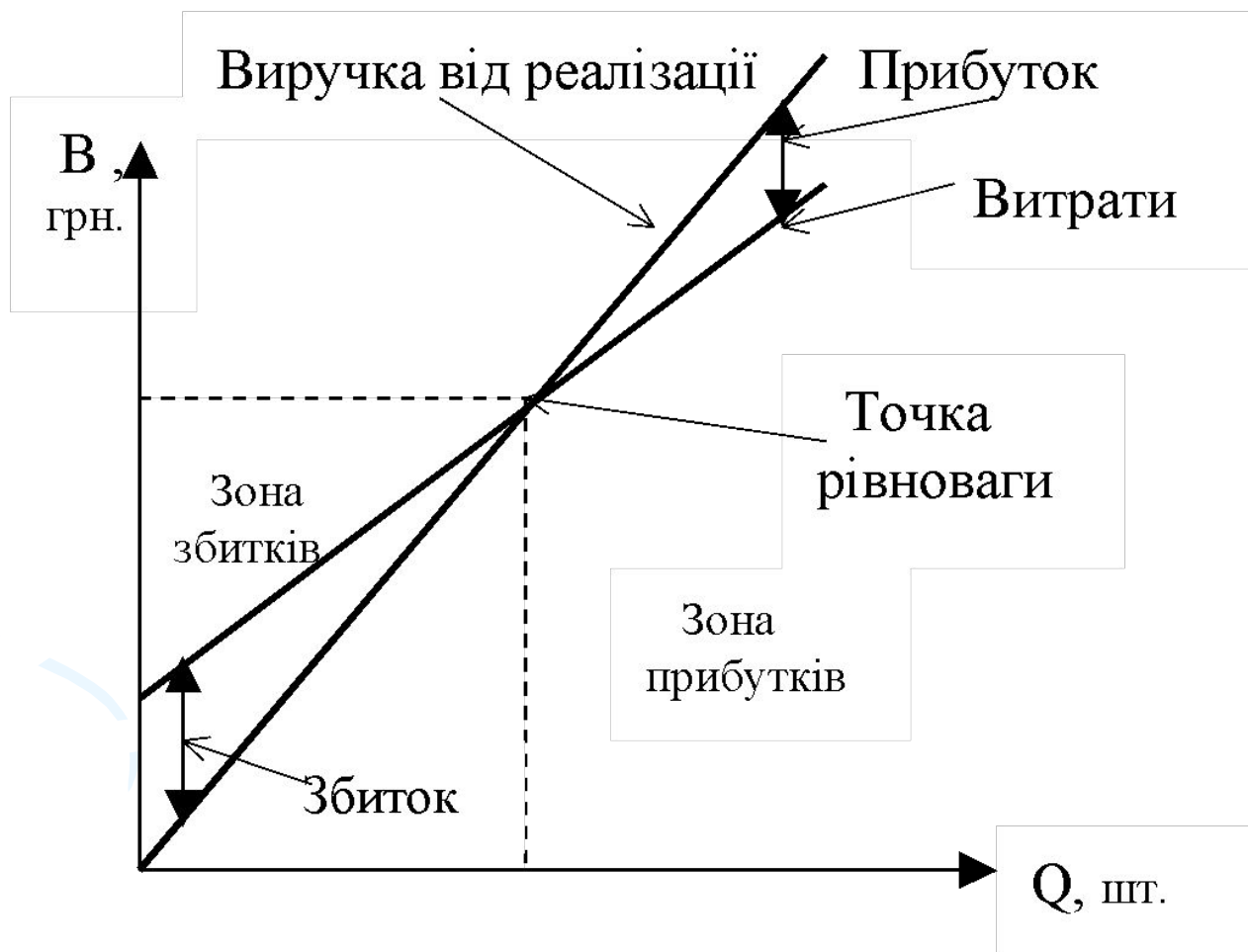
$$C_{оп} = C_{зв} + \frac{C_{пв}}{Q}$$

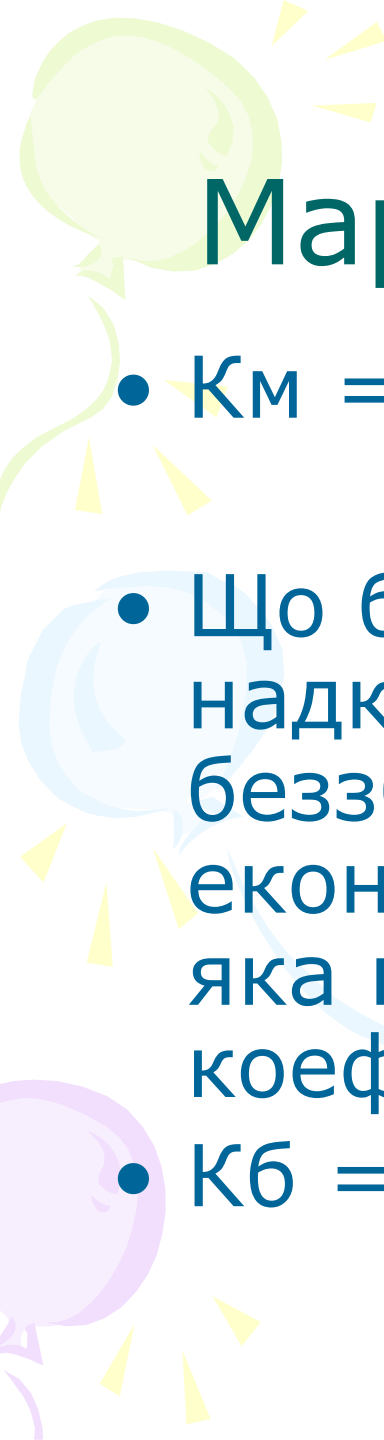

- **Критичний обсяг продукції (точка рівноваги) ($Q_{рівн.}$)** – така точка, в якій загальна сума повних витрат дорівнює загальній сумі виручки від реалізації продукції

$$Q_{кр} = \frac{C_{пв}}{Ц - C_{зв}}$$

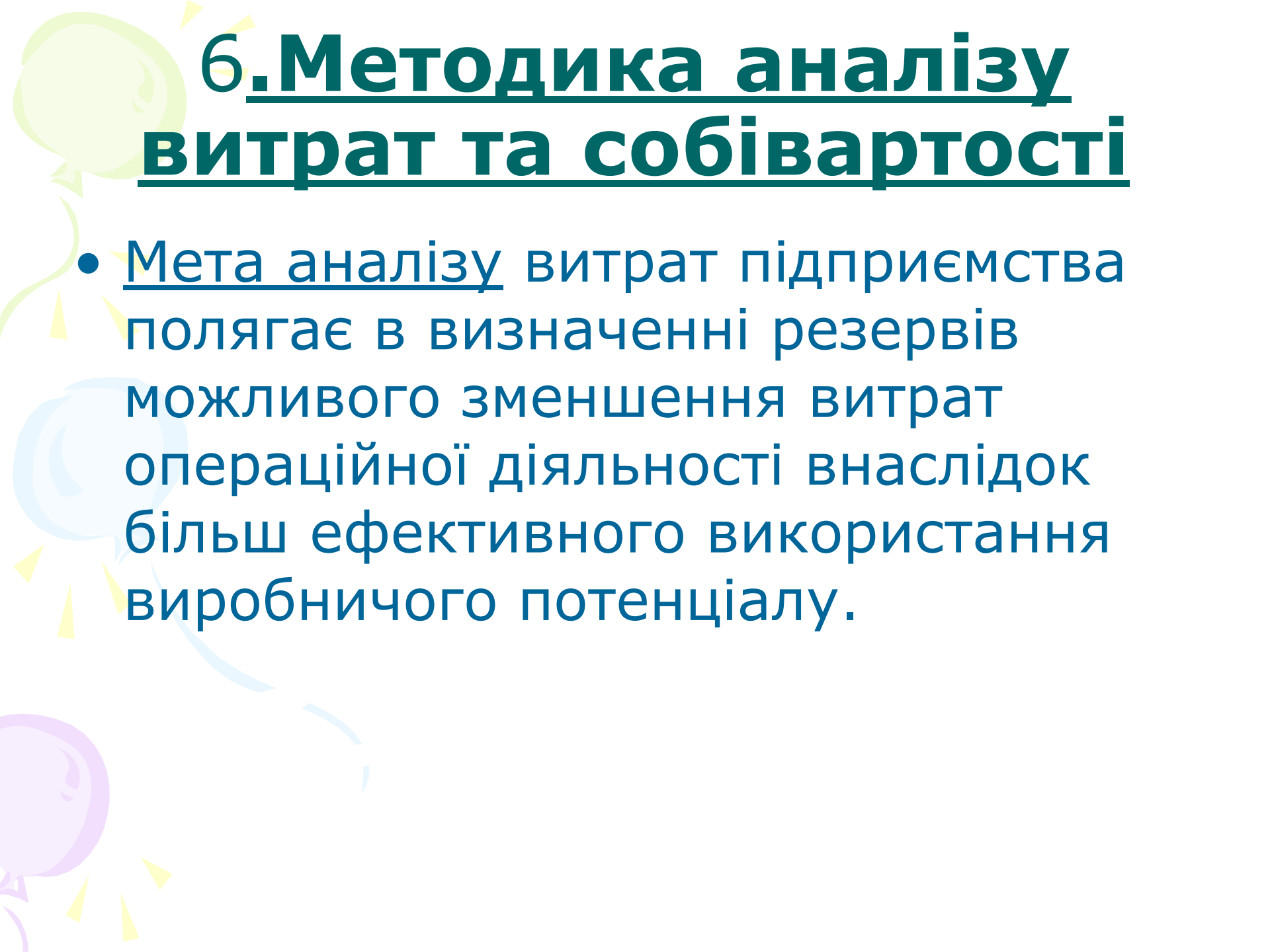
Графік точки рівноваги

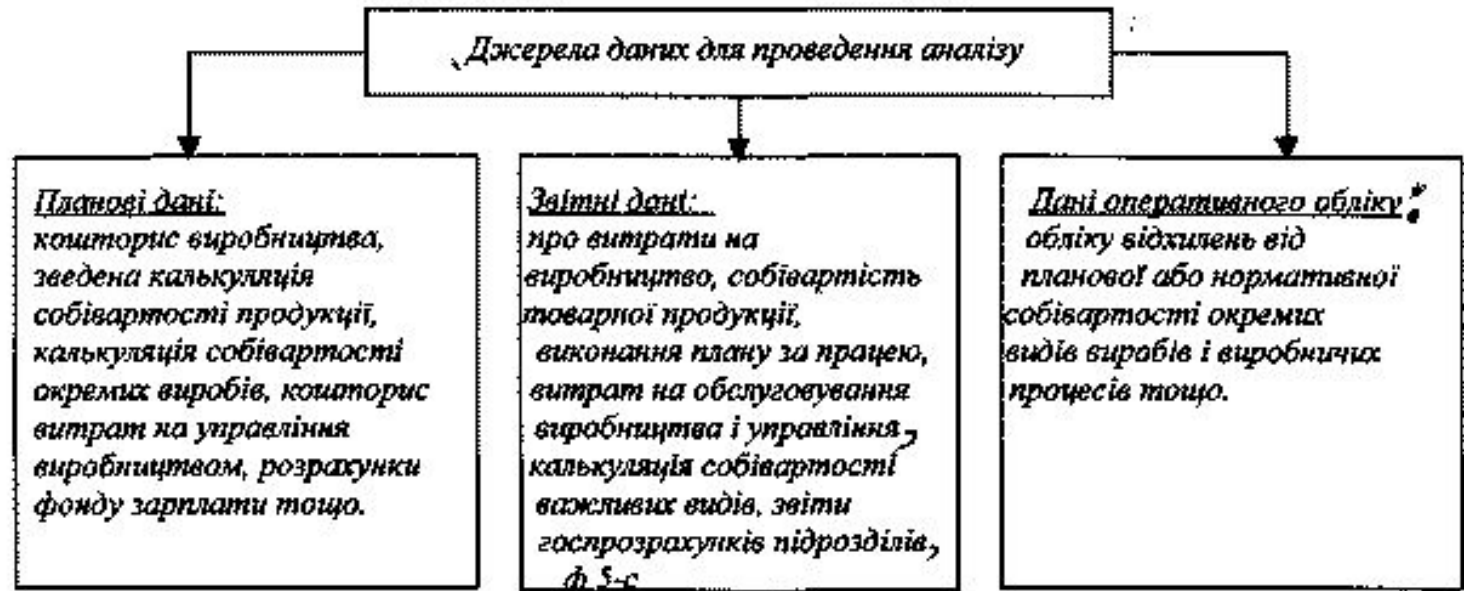
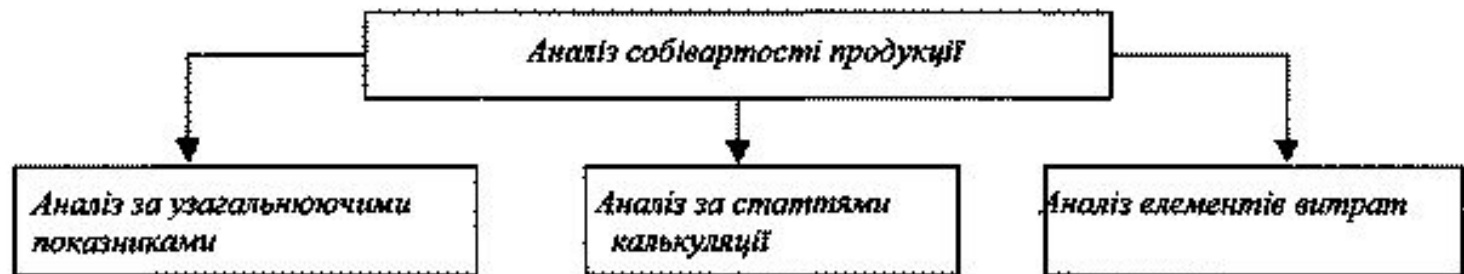
Маржинальний прибуток

- $K_m = (Q - C_{зм}) / Q$
- Що більшим є обсяг виробництва надкритичну його величину (точку беззбитковості), то вищою є економічна безпека виробництва, яка вимірюється відповідним коефіцієнтом (k_b):
- $K_b = (Q - Q_{кр}) / Q$

6.Методика аналізу витрат та собівартості

- Мета аналізу витрат підприємства полягає в визначенні резервів можливого зменшення витрат операційної діяльності внаслідок більш ефективного використання виробничого потенціалу.

1. Аналіз собівартості продукції за елементами затрат

- призначений для виявлення всіх затрат на виробництво за їх видам і відображає всі затрати підприємства, пов'язані з виготовленням промислової продукції

	По плану		Фактично	
	тис. грн.	%	тис. грн	%
A	1	$2=1: \sum 1 \times 100$	3	$4=3: \sum 3 \times 100$
1 Матеріальні затрати (за вирахуванням повернених відходів)	25000	48,7	24588	48,17
2. Затрати на оплату праці	9500	18,6	9256	18.13
3. Відрахування на соціальні заходи	4512	8.79	4397	8,61
4 Амортизація основних засобів і нематеріальних активів	2350	4.58	2322	4,55
5. Інші витрати	9964	19,42	10483	20.54
Всього витрат	51326	100	51046	100

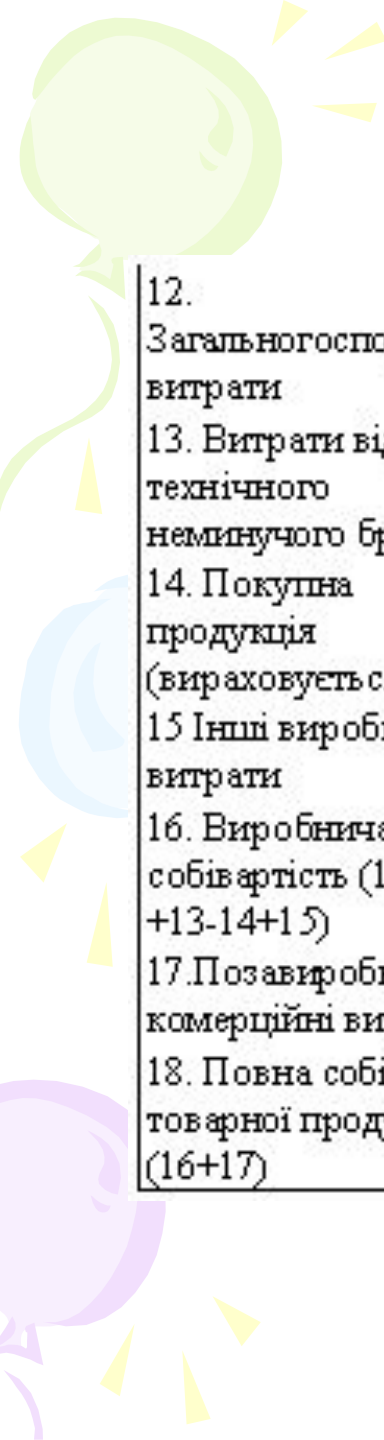

2. Аналіз собівартості продукції за статтями калькуляції

- дозволяє вивчити затрати по місцю їх виникнення, виявити їх зміни по окремим підрозділам підприємства, а також дає можливість розподілити витрати по видам продукції і визначити собівартість одиниці продукції.

Статті калькуляції	Повна собівартість фактично виготовленої товарної продукції		Відхилення: економія, - перевитрати, +	Відхилення, +, -	
	план	факт		до плану по даній статті	до підсумку планової собівартості
А	1	2	3=2-1	4=3:1x100	5=3: ∑1x100
1 Сировина і матеріали	27382	26731,8	-650,6	-2,37	-1,28
2 Зворотні відходи (вираховується)	507	507	—	—	—
3. Покупні комплектуючі вироби і напівфабрикати	9184	9187	+3	+0.03	+0,01
4 Паливо і енергія на технологічні цілі	511	511	—	—	—
5 Основна заробітна плата	3298	3192	-106	r22^-5,3,	-0.21
6. Додаткова зароб. плата	355	293	-62	-17,46	-0,12
7. Відрахування на соц. заходи	168,6	139.2	-29.4	-17,44	-0,06
8. Витрати, пов'язані з підготовкою та освоєнням виробництва продукції	<150	152	+2	+1,33	+0,004
9. Відшкодування зносу спец.пристроїв і спец. інструментів та інші спец.витрати	100	105	+5	+5	+0,009
10. Витрати на утримання та експлуатацію машин і обладнання	3825	3818	-7	-0,18	-0.01
11. Загальновиробничі витрати	1805	1779	-26	-1,44	-0,05

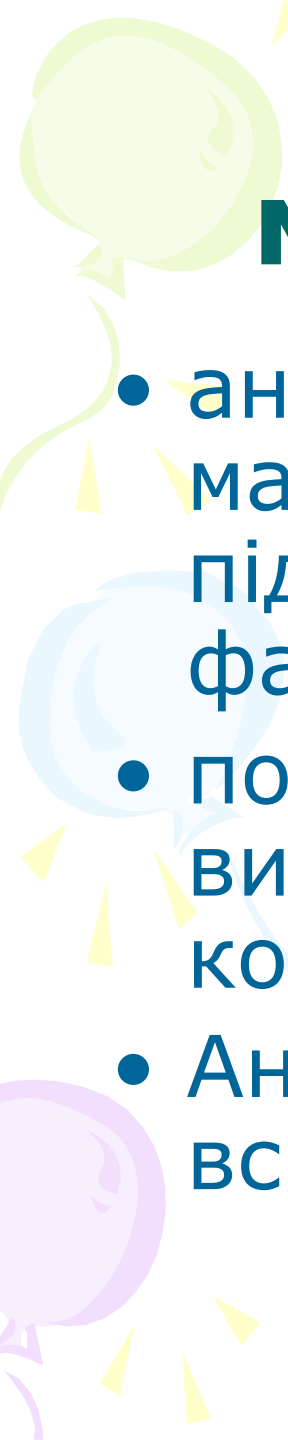

12. Загальногосподарські витрати	3451	3631	+180	+5.22	+0,36
13. Витрати від технічного неминучого браку	153	328	+175	+114,38	+0.003
14. Покупна продукція (вираховується)	53	53	—	—	—
15 Інші виробничі витрати	510	490	-20	-3,92	-0,04
16. Виробнича собівартість (1-2+3...+13-14+15)	50333	49797	-536	-1,07	-1,058
17. Позавиробничі комерційні витрати	326	442	+116	+35.6	+0,23
18. Повна собівартість товарної продукції (16+17)	50659	50239	-420	-0,83	-0,83

3. Аналіз затрат на 1 гривню товарної продукції (ТП)

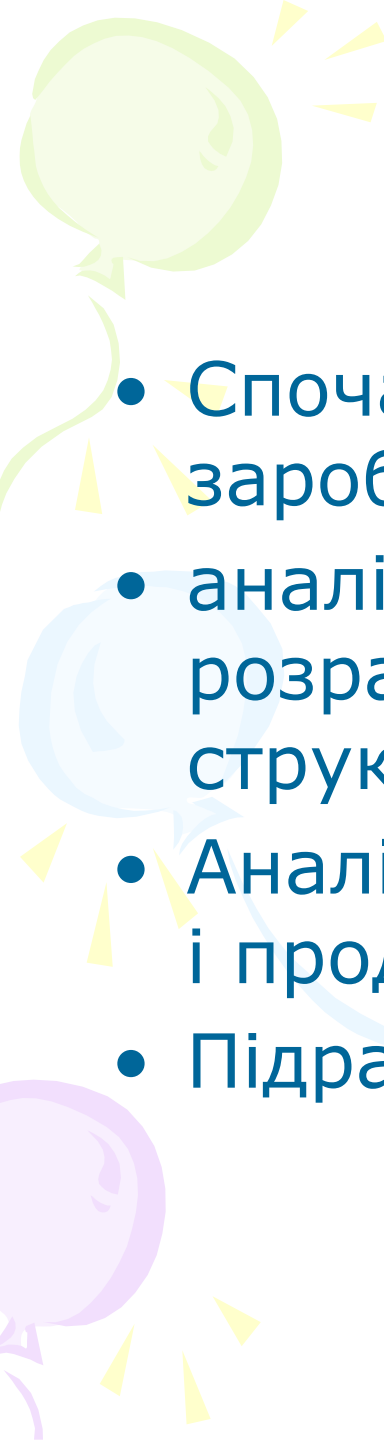
- Затрати на 1 грн. ТП — це узагальнений показник собівартості продукції, за допомогою якого:
 - 1) можна порівняти роботу різних підприємств, дати оцінку собівартості продукції за різні роки;
 - 2) можна побачити прямий зв'язок між собівартістю і прибутком.

$$\text{Затрати на 1 грн. ТП} = \frac{\text{Повна собівартість продукції}}{\text{Вартість товарної продукції в діючих цінах}}$$

4. Аналіз прямих матеріальних витрат

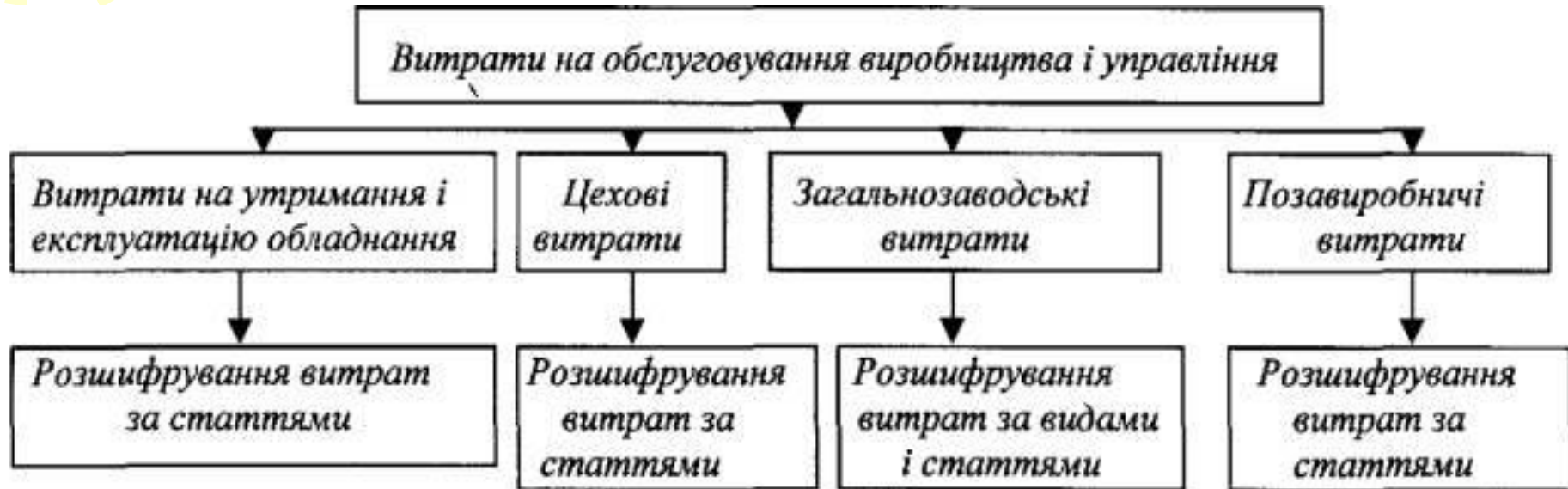
- аналізуємо відхилення у прямих матеріальних витратах в цілому по підприємству і розраховуємо фактори, які на них впливають.
- порівнюємо фактичні матеріальні витрати з плановими на конкретний вид продукції
- Аналіз завершується підрахунком всіх резервів зниження витрат

5. Аналіз прямих трудових витрат

- Спочатку аналізуємо загальний фонд заробітної плати (абс і відн відхилення)
- аналізуємо прямі трудові витрати і розраховуємо вплив на неї зміни обсягу і структури продукції, рівня витрат
- Аналізуємо співвідношення зростання ЗП і продуктивності праці
- Підраховуємо резерви економії ЗП

6. Аналіз витрат на обслуговування виробництва і управління

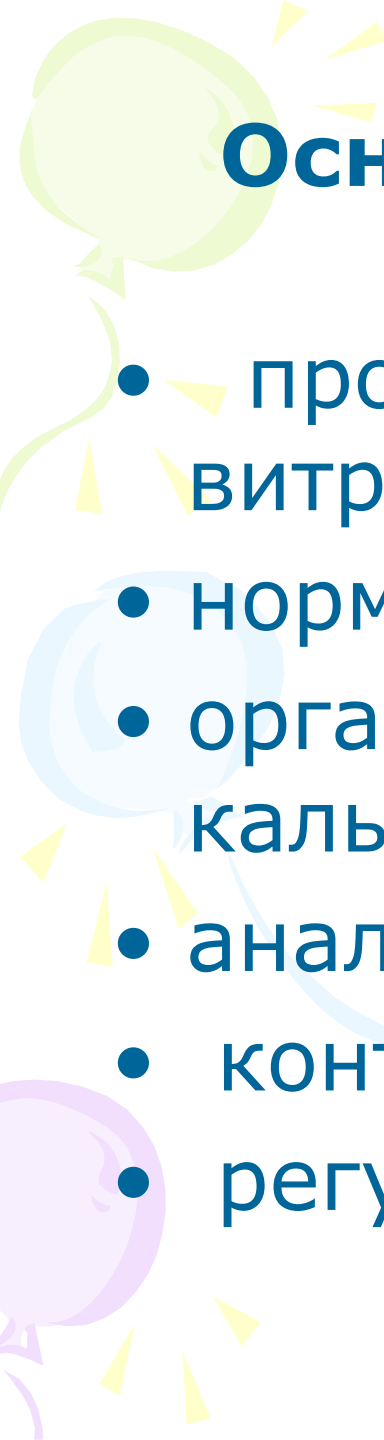

7. Шляхи раціоналізації витрат підприємства

Основними завданнями управління поточними витратами підприємства є:

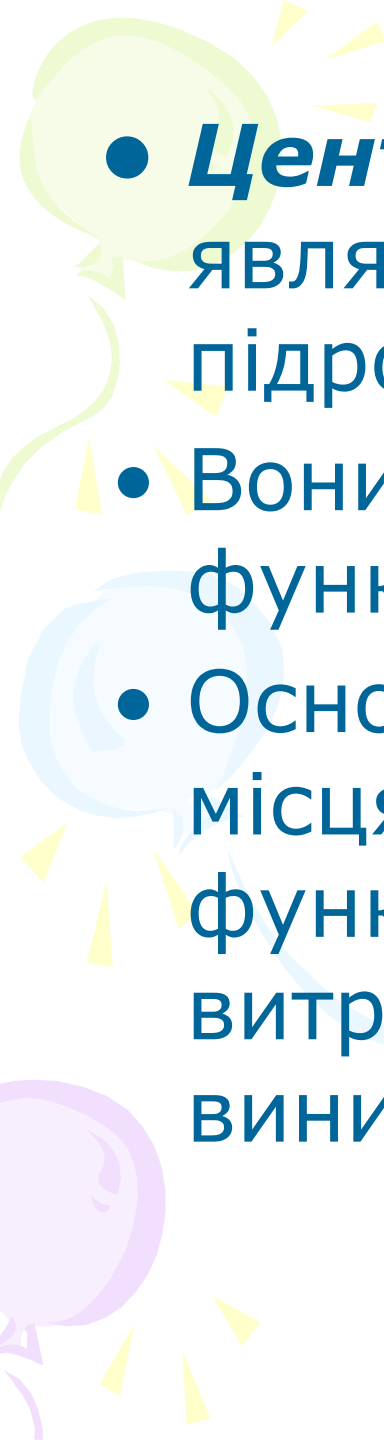
- поліпшення фінансового стану;
- отримання максимального прибутку;
- підвищення конкурентоспроможності;
- запобігання банкрутству

Основні елементи управління поточними витратами:

- прогнозування і планування витрат;
- нормування витрат;
- організація обліку витрат і калькулювання собівартості;
- аналіз витрат;
- контроль витрат;
- регулювання витрат.

-
- **Центри витрат** - виробничі і структурні підрозділи, для яких характерні різні функції і виробничі операції, що дозволяє посилити контроль за витратами і підвищити точність калькулювання.

-
- ***Центри відповідальності*** - являють собою організаційний підрозділи на чолі з менеджером.
 - Вони поділяються на основні і функціональні.
 - Основні контролюють витрати у місцях їхнього виникнення, а функціональні розповсюджують витрати на місця їхнього виникнення

зменшення собівартості продукції:

- зниження витрат сировини, палива і енергії на одиницю продукції;
- зменшення розміру амортизаційних відрахувань;
- зниження витрат заробітної плати;
- скорочення адміністративних витрат та накладних витрат при експорті та імпорті товарів;
- ліквідація непродуктивних витрат;
- підвищення технічного рівня виробництва;
- удосконалення організації праці;
- зміна обсягу виробництва.

Методи економічної оцінки заходів по зниженню собівартості продукції:

- **1. Метод пофакторного рахунку** полягає у вияву факторів, що знижують її, і у їхній економічній оцінці за формулою:
 - **$Z_v = (D \cdot Z_m) / 100\%$**
- **2. Метод прямого рахунку** розглядає економію собівартості як сукупність економії матеріальних, трудових і накладних витрат:

$$E_z = E_m + E_{zp} + E_{nv}$$